RUDOLF PROCHÁZKA:

TŘI VELCÍ MRTVÍ: ALEXANDR I. – LOUIS BARTHOU – RAIMOND POINCARÉ.

Téměř současně odešli tři političtí představitelé, tři, jichž jména budou vždy orientačními kameny historie. ALEXANDR JIHOSLOVANSKÝ byl z usnesení skupštiny nazván rytířským králem Sjednotitelem. To označuje jasně obojí jeho slávu, přesahující pouhou hodnost panovnickou. Byl vítězným bojovníkem, který zlomil panství Turků v Evropě v nové bitvě na Kosově poli u Kumanova v roce 1912, dobyl jižní slovanské země až k jezeru Ochridskému a samotné Soluni a odrazil pak útok Bulharů na řece Bregalnici v roce 1913. Prodělal s celým národem ve zbrani všechno dobré i zlé v osudných letech 1914—1918. Vítězné boje na Sávě a Drině i strastiplný ústup přes hory albánské, po novém vpádu Bulharů vzad vítězně Švábům se bránícím junákům, Bulharů, svedených jejich německým králem k domnělé laciné revanši. —

Sotva se na Korfu rozbitá srbská armáda poněkud zotavila a nově zformovala, telegrafuje Alexandr presidentu Poincaréovi památnou depeši: „Srbska už není, srbská armáda je tu ještě, jsme ochotni bít se na francouzské frontě.“ Jsou převezeni k Soluni, zde dlouho odsouzeni k demoralisující nečinnosti na výspě neustále ohrožené ofensivou nepřátelské přesily. Německý generální štáb však pohrdl věnovat pozornost tomuto „vedlejšímu bojišti“ a hodit, jak se mu zdálo až příliš snadným, spojence do moře. A právě zde ukázal se pak v polovici září 1918 počátek jeho konce! Zde prorazili Alexandrovi Srbové bulharskou frontu v široké čáře a přes nebezpečí isolace rozehnali se ihned divokým elanem k severu, drtíce každou překážku, takže nepřítel nenabyl ani času k vybudování nové obrany. Bulhaři v oprávněné obavě před represaliemi za nedávnou zradu a spáchaná zvěrstva uzavřeli kvapně příměří, aby nedostali Srby do země, a Alexandr poskytl jim rád — již tenkrát osvědčil mladý princ svoji velkomyslnost a politickou moudrost — toto východisko, obraceje se celou silou k opětnému nabytí země. A 1. prosince mohl již přijímat v Bělehradě hold „prečanských“ zemí jihoslovanských, Chorvatska a Slovinska, osvobozených z nadvlády Rakušanů a Maďarů. Věru, rytířský život, který těžko nalezne sobě rovného. Alexandr Srbský vyvolává nutně myšlenku na Alexandra macedonského. —

Okamžikem skončení války začíná však docela jiný list historie. Král-voják, bojovník, dobyvatel stává se králem-státníkem, sjednotitelem, mírotvorcem. V tomto druhém údobí vyrůstá Alexandr nejprve jako vladař za svého stářím a válečnými útrapami schýleného otce, pak od jeho smrti v roce 1922 jako král, opravdové velikosti. Úkol soustředit, stmelit, upevnit a niterně sjednotit ty přírodou a dějinami tak rozeklané a rozrůzněné části národa jihoslovanského v jediný celek, byl opravdu mnohem těžší a odpovědnější, vyžadoval schopností ještě vyšších a vzácnějších nežli předcházející: dobýt a osvobodit je z cizího panství. Král dovedl si tu především včas a jasně uvědomit svůj úkol, dovedl si jej pevně vytknout a pak sledovat jej krok za krokem, neukvapeně, ale i neúchylně. Byla to pravá železná ruka v nejměkčí rukavici. A dopadla pak plnou silou a uchopila suverenně otěže vládní dne 6. ledna 1929, když se definitivně ukázalo, že měkkostí, trpělivostí a vůbec po dobrém by země byla přivedena jen k úplné anarchii.

Parlamentní demokracie jugoslavská nemohla obstát v ohni rozpoutaných stranic-

kých vášní. Král ochránil ji suspendováním ústavy proti ní samé. Nebylo v tom jeho činu, k němuž se odhodlal teprve po dlouhém váhání, samozřejmě žádného napodobení italského fašistického vzoru, ani předbíhání vůdcovského principu Hitlerova. Nebyla v tom vůbec žádná teorie a nic, co by hovělo rozmáhající se módě autoritativních režimů. Byla to diktatura v klasickém smyslu slova, jako přísné vykonávání moci nejvýš odpovědným jedincem v době nouze, k docela přesně omezenému úkolu vyvedení národa z tísně.

Je možno ovšem kritisovat jihoslovanskou vnitřní politiku, je možno hájit názor, že měla od počátku býti založena na mnohem širší decentralisaci, na rozhodněji zdůrazněné autonomii Srbů, Chorvatů a Slovinců. Ale teritoriální poměry, promíšenost sídel a složitost poměrů náboženských a kulturních překážely tomu, aby se zde utvářily jednotně spravované celky a nebylo žádné záruky za trvanlivost takového příliš pestrého a příliš volného útvaru, bylo naopak velmi vážné a akutní nebezpečí, že proces nepovede směrem positivním k většímu sjednocení, k žádoucímu překonání zbytečných, namnoze přímo nepřátelským úmyslem napáchaných rozdílů, nýbrž jen k novému rozkladu a úpadku. Proto nezbylo než nastoupit tu cestu, kterou Alexandr od počátku vědomě nastoupil, i když jej snad musila přivést v určitém okamžiku právě k onomu samostatnému uchopení moci, jemuž by se byl raději vyhnul.

Alexandr byl v každém směru sjednocovatel, činitel veskrze kladný a skladný, přející si spolupráce a vyhledávající smír i s těmi, s nimiž spolupráce zdála se předem nemožnou. Tuto svoji synthetickou a smírčí tendenci osvědčoval také v politice zahraniční. A zde zažil snad největší triumf, jaký chef státu a odpovědný politik může zažít tím, že dovedl získat pro přátelství s Jugoslavií i ty Bulhary, kteří byli odedávna balkánskými rivaly a tradičními nepřáteli svých jihoslovanských pobratimů, ty Bulhary, s nimiž sám nabyl v prvních dobách svého vůdcovství nejtrpčích zkušeností. Zde čistě lidsky i politicky vyniká snad velikost Alexandrova pro laika i pro odborníka nejmarkantněji. Král Alexandr, který byl jedním z prvních iniciatorů Malé dohody jako sdružení států, vyrostších na troskách někdejší monarchie habsburské, ale neomezujících se trpně na obranu dosaženého dědictví, nýbrž usilujících o hlubší organisaci politickou i hospodářskou v Evropě střední, stal se později také iniciátorem dohody balkánské, sdružující všechny ty, kteří v minulých desetiletích natropili svými zmatky a sváry tolik neštěstí na místě i v celé Evropě. Balkánská dohoda, jejíž úhelným kamenem musilo býti právě Bulharsko, vyrůstala pod jeho vedením v pravý chrám míru a dávala příklad celému světu, který v tu dobu bohužel vyměňoval si přímo úlohu s někdejším Balkánem. Evropa se balkanisovala, zatím co Balkán se evropanisoval. Tím byla Alexandrovi vtisknuta poslední známka, označující jej za velkého Evropana.

* * *

LOUIS BARTHOU patřil k těm státníkům, kteří zrají pomalu a jichž pravá velikost se ukáže teprve nakonec a v perspektivě, poskytované jistým odstupem. Ačkoliv byl svého času jedním z nejmladších poslanců a ministrů, zůstával stále v pozadí, zaujímal druhá místa, nevystupoval inciativně a s profilem politicky ostře vyhraněným. Spíše než jakoukoli vnější okolností lze to vysvětliti jeho bohatým vnitřním životem a zdrželivostí akademika, který nemá zapotřebí a nemá k tomu vůbec povahového sklonu, aby vystupoval v popředí veřejného života a přijímal odpovědnost, dokud mu není přímo vnucována. Uplatňoval se vždy správně a s veškerou energií na svém místě, a

tak se dnes vděčně vzpomíná na příklad jeho prosazení tříleté služby vojenské, když byl ministrem války v kabinetu Doumergueovu krátce před vypuknutím katastrofy. Rovněž za války zastával funkce velmi těžké a po válce pověřen obhajobou politického díla mírové smlouvy před sněmovnou, jím málo spokojenou. Potom předsedal reparační komisi a šel v roce 1922 jako delegát Poincaréův na kongres janovský, aby zde vydržel nápor Lloyd Georgeových fantastických plánů a zachránil politické i hospodářské posice, hájené Francií. Zkrátka stavěl se vždy, nebo byl stavěn, na místa velmi exponovaná a zhostil se s úspěchem úkolů, jež málokdo byl vůbec ochoten přijmouti. Přesto nikdo si nepovšiml a nikdo neocenil dostatečně vynikajících kvalit a zásluh Barthouových právě proto, že byl tak skromný a ve vnitropolitickém smyslu nevýbojný, že ochotně stavěl se vždy po bok tomu, kdo měl odpovědné vedení a přijímal službu bez nároku na lesk, slávu a vděčnost.

Teprve když země se octla znovu ve skutečném nebezpečí a když už zde nebylo těch, kteří před tím byli osvědčenými a tradičními vůdci a jimž Barthou se stavěl tiše po bok, když tu již nebyl zejména jeho mistr a přítel Poincaré, těžkou nemocí z aktivity vyřazený, vystoupil Barthou do popředí s plnou odpovědností a rozhodnou inciativou. Byl nyní, v únoru letošního roku, vedle Doumerguea již v jedné linii, ne jako dříve vždy o krok v pozadí, aniž ovšem vystupoval s vnější okázalostí a aniž činil nárok, aby jeho jméno bylo uváděno všude jako autorské. Teprve dnes vlastně se dovídáme, že zahraniční politika francouzská, zahájená odpovědní notou do Anglie ze dne 17. dubna t. r. ve věci odzbrojovací, byla zcela jeho dílem, byla prvním krokem v přesně a důsledně myšleném plánu, který měl nejen přivodit renesanci tou dobou úpadkové politiky Quai d'Orsay, nýbrž obrátit i celý zhoubný kurs politiky mezinárodní, který vytvářel již vše strhující proud. Barthou postavil se s vlastní jasnou a pevnou myšlenkou proti rostoucí anarchii, proti neustálému povolování snahám revisionistickým, ba převratným, a chopil se s překvapující svěžestí a výkonností především obnovy francouzského spojeneckého systému, který zdál se býti již v troskách. Obejel všechny státy, v nichž mohl se nadíti porozumění a podpory, byl v Londýně, byl ve Varšavě, v Bukurešti, v Bělehradě, v Praze a chystal se do Říma. Šlo o to dostat se znovu na pevnou basi spojenecké politiky a vybudovat ochrannou hráz proti tomu sesouvání půdy, které bylo v Evropě způsobeno politickými a hospodářskými otřesy posledních let a zejména zdvižením mohutné kalné vlny hakenkrajclerství. Barthou dosáhl v tomto směru pozoruhodných výsledků, třebaže nemohl již zabrániti některým odchylkám, jež překročily mez francouzské přitažlivosti: nemohl zadržeti Polsko na jeho výstřední dráze, musil konstatovat, že zde vyvíjí se nové středisko znepokojení, nový živel nejistoty, který učiní jeho úkol a dílo míru ještě těžší nežli si představoval. Ale tím nedal se zmásti. Odvodil z toho jediný možný důsledek: utužit tím více nově se vyvíjející přátelství k Rusku, rozhodnout se určitě pro přijetí ruky kdysi odmítaných bolševiků a pro důsledné využití šťastně se naskytající konjunktury znovunavázání politických souvislostí, přervaných tragickými převraty na východě při konci války. Koncepce Barthouova: obnovení srdečné dohody s Anglií, znovunavázání kooperace s Ruskem a konečně definitivní, docela určité a jasné dorozumění s Italií, stala se francouzskou politikou par excellence a zůstane odkazem pro každého jeho nástupce.

S Anglií byla věc přivedena k dobrému konci s překvapující rychlostí, neboť Angli-

čani jako nejlepší realisté a empirikové dovedli vyjíti sami dále než do poloviček cesty vstříc. Sověty dovedly se rovněž velmi dobře přizpůsobit podmínkám nové spolupráce, jež se může rozvíjet jen v rámci Společnosti národů a pod tlakem dvojího nebezpečí od západu a východu našly velmi rychle a bezpečně cestu do Ženevy. Nejchoulostivější ukázala se práce a nedokončenou zůstala s Italií. Neboť zde nešlo jen o přímou dohodu a provedení důsledků ze změněné konstelace evropské, zde byl úkol složitější, dvoustranný, neboť Francie mohla zde postupovati jen paralelně se svým spojencem, Malou dohodou, jejíž sblížení s Italií jeví se problémem ještě složitějším a obtížnějším než samo sblížení francouzsko-italské. Zde právě bylo třeba zdvojeného úsilí a vysokých schopností a nejlepší vůle takového krále Alexandra. Zde zasáhla tragicky — ve smyslu osobním i politickém — zločinná ruka balkánského vraha v Marseille. Třebaže je všude pevné odhodlání nedati se zmást tímto zásahem, ať už byl náhodný či cílevědomý, přece jen bylo jím dílo Barthouovo odsouzeno státi se jeho smrtí torsem.

* * *

RAYMOND POINCARÉ, který příznačným způsobem zemřel v tomtéž týdnu, jako jeho nejintimnější politický přítel Barthou, byl vhodně nazván nejtypičtějším Francouzem a snad neméně vhodně i největším Francouzem třetí republiky. Jeho tvrdý nacionalismus Lotrinčana nemůže býti arci obecně příznačným pro nacionalismus celé Francie, ale je jistě jeho nejryzejším a nejvyšším výrazem. Jeho vážnost, pracovitost a přesnost připadají cizinci poněkud těžkopadnými a omezenými proti běžné představě života lehkého a volného, který se zdá býti francouzštější, ale jsou skutečnosti drobného, pracovitého lidu francouzského mnohem bližší. Poincaré nebyl přístupný ideám světoobčanským a citově podmalovaným fantasiím, které také jsou, nebo aspoň venku se považují, za příznačně francouzské. Této stránce národní povahy vyhovoval spíše Briand. Typ poincaréovský je však i zde, zejména pro současnou dobu, mnohem reálnější i rozšířenější.

Poincaré byl podobně jako jeho velký politický sok Clémenceau, cele ovládán představou francouzsko-německého nepřátelství a soustředěn na stále živé nebezpečí nové srážky. Proto byl leckde tendenčně nazýván Poincaré-la guerre a obviňován, že válku vědomě, jako odvetu za hrozný rok 1870—1871, připravoval. Skutečnost byla mnohem střízlivější. V jeho bytosti nebylo žádného macchiavellismu, nebylo nic krvežíznivého, ba ani vojensky řízného a bojovného. Poincaré prostě byl odhodlán brániti historickou roli Francie v Evropě a obnoviti její tradiční posici. Na žádný způsob nenechat se již po druhé překvapit a nenechat se stlačit na veličinu druhého řádu, nestáti se novým Španělskem. Jeho neochabující bdělost a diplomatická aktivita staly se pak ovšem rozhodujícími faktory pro politickou konstelaci bezprostředně před válkou a pro odolnost a vytrvalost spojenecké fronty ve střídavém štěstí čtyř těžkých let válečných. Zde připadá Poincaréovi jako presidentu republiky v poslední instanci vlastně i zásluha na úspěchu Clémenceauově, neboť on to byl, kdo nejprve sám v sobě vybojoval vítězství, které umožnilo povolání Clémenceaua v čelo vlády ve chvíli nejosudnější.

Po válce octl se Poincaré po boku Fochově znovu proti Clémenceauovi, který nedovedl Francii získati po integrálním vítězství integrální mír. Poincaré nemohl býti spokojen jako nemohl býti spokojen průměrný Francouz, poně-

vadž mír přes všechen vnější lesk a přes všechny převraty nepřinášel to jediné nezbytné a žádoucí: bezpečnost. Proto také Poincaré po odchodu z Elysejí nemůže odpočinouti na vavřínech, nýbrž musí znovu do politiky, znovu do boje, pro něho válka není skončena, i mír nutno ještě dobývat. Chce, aby aspoň to minimum, které bylo zajištěno ve smlouvě, bylo dodrženo, a chce vyčerpat i všechny poloviční možnosti, které ještě jsou v něm skryty. To jej uvádí do rozporu nejen s pacifickou a smířlivou částí veřejnosti, která by ráda uvěřila, že nebezpečí definitivně zmizelo a že nastává klid a pokoj pro všechny, nýbrž i se spojenci, především s Angličany, kteří ignorují francouzské obavy a přejí si co nejrychleji obnovit Evropu politicky i hospodářsky. Konflikt vrcholí na kongresu janovském, kde Poincaré po vítězství uvnitř nad Briandem s pomocí Barthouovou maří plány anglického industrialismu a internacionalismu.

Dochází k vrcholnému pokusu jeho politické dráhy, k použití prostředku, který musil býti vyzkoušen, k obsazení Poruří, jako t. zv. produktivní zástavy k zajištění reparací, ale zároveň je to obnova války uprostřed míru, pokus dohonit a napravit, co v mírové smlouvě samotné bylo zameškáno. Výsledkem bylo úplné zlomení německého odporu, rozvrat německého hospodářství, znehodnocení měny a málem opravdu i rozvrat říše. Německo však se pod vedením Stresemannovým zachrání vhodným obratem a naopak Poincaré podléhá hospodářskému odrazu německého úpadku na Francii. — Ale uplynou jen dvě leta a musí být povolán znovu, aby hospodářskou krisi a měnový zmatek Francie rozřešil, neboť může-li to někdo učiniti, je to jen on. Jeho autorita, především v hospodářských kruzích, a obecná důvěra národní projevila se v této pokojné periodě jeho politické kariéry právě nejmarkantněji. Dovedl soustředit kolem sebe i vyslovené politické odpůrce, dovedl přizpůsobit svoji linii i zahraniční politice Briandově a připravit spolu s ním velké likvidační dílo poválečné, konferenci haagskou a předčasné vyklizení Porýní. Dokázal také to, co by byl nedokázal nikdo jiný, aby francouzská sněmovna ratifikovala úmluvu o splácení válečného dluhu Americe v rámci nového, finančním možnostem a hospodářské realitě velmi přiblíženého plánu Youngova.

Náhlé onemocnění vyřadilo jej v plném rozmachu sil a při naprosté suverenitě jeho postavení z francouzské politiky. Ale nebyl vyřazen úplně. Sledoval téměř do poslední chvíle velmi bedlivě vývoj věcí a zasahoval do něho slovem mocnějším nežli se široké veřejnosti a vnějšímu světu zdálo. Ministerský předseda Doumergue prohlásil v řeči nad hrobem, že rada Poincaréova bude Francii dvojnásob scházet v nynější tísni. Opravdu není dnes státníka podobné síly a vážnosti v celé Francii, a vláda Doumergueova, národní vláda sama, vznikla, udržovala se jen jako duchovní dědictví odkazu Poincaréova.

Dr. ANTONÍN OBRDLÍK:

SOCIOLOGICKÝ PŘEDPOKLAD DEMOKRATICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.

Na otázku, která je nepřímo vyjádřena nadpisem naší úvahy, nejlépe odpovíme ujasněním základních pojmů. Ptáme-li se po sociologickém předpokladu demokratické zahraniční politiky, tedy to znamená, že musíme nejdříve vyšetřiti, jaký jest vztah sociologického dění (t. j. obecného dění společenského) k oblasti spole-